

TÜRK HALK MÜZİĞİNDEKİ TÜRKÜLERİN BAZILARINDA GEÇEN TASAVVUFİ TEMALAR

Ramazan KAMILOĞLU^{1*}

¹: İnönü Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Türk Halk Müziği Ana Sanat Dalı,
Malatya.

Özet

Türk Halk Müziğinin temelini oluşturan türküler sadece Türklerin yaşayışını değil aynı zamanda düşünce sistemlerini de içerir. Duygular, düşünceler, inançlar aşklar ve kahramanlıklar türkülere yansımıştır. Her türlü hayat tarzımız ve her türlü merasimlerimiz, törenlerimiz, geleneklerimiz türküler vasıtasıyla nesilden nesile aktarılmıştır. Tasavvuf, Türklerin bir kısmında yaşam biçimidir. Bundan dolayı tasavvufi düşünceleri en güzel ve kısa bir şekilde anlatan türkülerimiz vardır. Bu çalışmamızda Türk halk Müziğinde ki türkülerin bir kısmında anlatılan tasavvufi temaları tespit etmeye çalıştık.

Anahtar kelimeler: Türkü, Tasavvuf, düşünce, hayat

MYSTICAL THEMES IN THE SOME OF TURKISH FOLK MUSIC

Abstract

Turkish Folk Music, that is called Türkü, contains not only Turkish life but also Turkish philosophy. Feelings, beliefs, loves and heroic stories transferred through such artistic musical manner. Every style of life and every kind of rituals and faiths are also transmitted from generations to generations through Turkus. Sufism is a part of Turkish life. Sufism embodies feelings more than thoughts. That is why Turkish folk music can be considered an appropriate tools that can transfer Sufi feelings. In this paper, I will present various Sufi feeling and thought which existed in the traditional Turkish folk Music.

Keywords: Turku, sufizm, thought, life

1. Giriş

Kültür bir milletin ya da bir toplumun maddi ve manevi alanlarda meydana getirdiği ürünlerin tamamıdır. Yiyecek, içecek, giyecek, barınak gibi temel ihtiyaçların elde edilmesi için kullanılan her türlü araç ve gereç, uygulanan teknikler, fikirler, bilgiler, inançlar, geleneksel, dinsel, toplumsal, politik düzen ve kurumlar, düşünce, duyuş, tutum ve tüm davranışlar kültürü oluşturan değerlerdir. Kısacası Allah'ın yarattığı doğada insanoğlunun oluşturduğu her şey kültürdür.

Ülkemizin her yöresinden derlenen türkülerin ayrı ayrı özellikleri vardır. Özellikle anonim olan türkülerin hepsinin hikâyeleri de vardır. Ancak yaşanan coğrafya özelliklerini anlatan

---

* Yazışma yapılacak yazar: ramazan.kamiloglu@inonu.edu.tr

türkülerin dışındakilerin hepsinin de ortak özelliklere sahip olduğunu görebiliriz. Mesela dini inançlar, gurbet, sosyal olaylar, kültürel değerler, dinî yaşayış, düşünce, eğitim ve öğretim gibi konuları bütün yörelerimizdeki türkülerimizde görmek mümkündür.

Her milletin müziği o millete ait olan değerleri yansıtır. Ancak Türk Milleti'nin kendi isminden türeyen türküler diğer milletlerin oluşturduğu müziklerden biraz daha farklıdır. Türküler bazen coğrafyayı, bazen yaşanan savaşları, bazen yaşanan acıları, bazen sevinç ve kederleri, bazen içeride kalan duyguları, bazen inanç değerlerini bazen de tasavvuf olgularını yalın ve sade bir biçimde ortaya koyarlar. Karaca oğlanla sevdaların zirvesine, Köroğluyula, Dadaloğluyula, Pir sultan Abdalla yiğitliğin doruğunu, Hoca Ahmet Yeseviyle, Yunusla, Mevlanayla, Hacı Bektaş Veliyle, Niyazi Mısri ile, Turabiyle ve daha nice ozanlarla ve gönül erleriyle imanın, itikadın, güzel amellerin, ibadetin sufiliğın ve kul olmanın güzelliklerini görebiliriz. Türküler tasavvufu doğrudan insanlara aktaran bir köprüdür. Tasavvuf temalarını içeren çok fazla türkü olduğu için bunlar arasından küçük bir kısmını inceleyeceğiz. Daha sonraki çalışmalarda bu tür türkülerin tamamının çalışılması düşünülmektedir. Türküleri incelemeye başlamadan önce tasavvuf, müzik ve Türkü tanımları üzerinde duracağız.

2. Tasavvuf

Tasavvuf Hakkın hoşnutluğunu kazanmak ve ebedi saadete ermek için nefisleri temizleme, ahlakı tasfiye, iç ve dış tenvir, suret ve sireti tezkiye hallerinden bahseden bir ilimdir. (İz,1990: 24) Bazılarına göre ahlak ve kalp ilmidir. (Yavuz, tarihsiz:233) Seyit Abdul Kadir Geylaniye göre “Tasavvuf haldir söz değildir, söz ile ele geçmez. Muhammed Saki Erola göre tasavvuf dini anlatmanın ve yaşamının en kolay yolu, Allah ve rasulünün öğrettiği edep üzere kurulmuş manevi ve ahlaki eğitim sistemidir. (Erol,2004: 10) Cebeci oğluna göre tasavvuf Kur'an-ı Kerimi Peygamberimiz Hazreti Muhammed gibi yaşamaktır. (Cebecioğlu,1996: 696) Tanımlardan anlaşıldığı gibi tasavvuf İslam'ın bütün emirlerini yerine getirerek ahlak olarak olgunlaşıp ruhen yüceltmektir de diyebiliriz. Bazı insanların yanlış algıladıkları gibi İslam'ın dışında bir şey değildir

3. Müzik

En çok tanımı yapılabilen ilimlerden birisidir. Herkes kendi duygu, düşünce, ilgilendiği alan, tecrübe ve birikimine göre müziğin tanımını yapabilir. Bana göre müzik Allah'ın insanlara verdiği en büyük nimetlerden birisidir. Şöyle ki kelimelerin anlatamadığı duyguları, düşünceleri, olayları, seslerle belirli sanatsal kurallar çerçevesinde anlatan ilme müzik diyoruz. Ciltler dolusu yazıları bir porte de anlatabiliriz. Mevlana'ya göre Müzik Allah aşıkları için ruhun gıdasıdır, çünkü onda gerçek sevgiliye kavuşma ümidi vardır. (Mevlana, Cilt IV: beyit 740) Beethoven'e göre “müzik ilahi bir sanattır. Eflatun'a göre müzik tanrının dilidir. Weber'e göre müzik insanın ruhunun dilidir. Cottin'e göre müzik evrensel bir dildir. Örter'e göre Müzik aşkın ta kendisidir. Dede Efendiye göre Müzik insanlığın ahlakını arındıran kutsal bir ilimdir. (Örter,2005: 25) Sufi Inayat Khan'a göre “Müzik herkesin aşık olduğu o evrensel güzelliğın dünyadaki farklı yansımaları arasındaki bağı sağlayan bütün sanatların ortak dilidir. (Khan, 1994: 14) Gördüğümüz gibi müzik algısı evreni nasıl algıladığımızıza bağlı olarak müzik algımızda farklılıklar olabiliyor. Bundan dolayı herkesin kendisine göre bir müzik tanımı olabilir.

4. Türkü

Türküler İnsanoğlunun başına gelen olayları bunun toplum içindeki iz ve yansımalarını aşk, hasret ve gurbet gibi ortak duyguları, yiğitlik ve mertlik gibi millî karakterleri, tarihî olayları konu alan kültür hazinesidir. (Özbek, 1994: 63) Türkü taşı toprağı burcu burcu uygarlık kokan yurdumuzun bağrı yanık ve sevgi dolu insanların dilidir. (Tanses, 1995:274)Büyük kültür tarihçimiz Fuat Köprülüye göre Türkü Türklere özel bir beste ile söylenen halk şarkılarıdır. (Demirsipahi,1975: 160)

Türküler, Türklerin düşünce, yaşayış, sanat, estetik, ahlak, inanç ve bilimsel hayatını yansıtan kültürel değerlerdir. Hiç bir özel gayret göstermeden kendiliğinden oluşan olgulardır. Özellikle türkülerin anonim olmasından dolayı bu kültürel değerlerin kişiler değil milletin bütün fertleri tarafından oluştuğunun göstergeleridir. Bize göre Türkü insanlarımızın yaşadığı her türlü olaylar karşında sanat endişesi olmaksızın gönüllerinden dökülen nağmeli şiirlerdir. Onlarda inançlarını, düşüncelerini, yaşam tarzını, coşkularını, sevinçlerini ve kederlerini görüp anlayabiliriz. Şimdi tasavvufî temalar taşıyan bazı türkülerimize geçiyoruz.

Azrail serime çöktüğü zaman

Azrail serime çöktüğü zaman
Kırılır kanadım kol yavaş yavaş
Mevlam nasip etsin din ile iman
Akar gözlerimden sel yavaş yavaş

Yüksek uçar gönül yorulur bir gün
Nizam terazisi kurulur bir gün
Herkesin ettiđi sorulur bir gün
Döner mi yarabbi dil yavaş yavaş

Mezarım üstüne dikerler taşı
Kimi gölgesinde saklarsın başı
Baba oğlu görmez kardaş kardaşı
Gider geri dönmez yol yavaş yavaş

Isıca ılıman suyun koyarlar
İyi kötü elbisemi soyarlar
Meslekiyim öldüğümü duyarlar
Girer salacama el yavaş yavaş

Aşık meslekî'nin yukarıda ki türküsünde ölüm karşısında insanın aczini ve o esnada insana gerekli olanın din ve iman olduğunu vurgular. Herkesin yaptığı amellerin karşılığını göreceğini belirterek ölümden sonra yapılan işlemleri güzel bir dille anlatmıştır.

Daha senden gayri aşık mı yoktur

Daha senden gayri aşık mı yoktur
Nedir bu telaşın vay deli gönül
Hele düşün devr-i adem' den beri
Neler gelmiş geçmiş, say deli gönül

Şu fani dünyada umudunu yüz
İnanmazsan var kitaba yüz be yüz
Evin mezaristan ,malın bir top bez
Daha duymadınsa duy deli gönül

Günde bir yol duman çöker serime
Elim ermez gidem kisbü karıma
Kendi bildiğine doğrudur deme
Var iki kamile sor deli gönül

Gördüm iki kişi mezar eşiyor
Gam gasavet gelmiş, boydan aşıyor
Çok yaşayan yüze kadar yaşıyor
Gelde bu dünyayı yor deli gönül

Mevlam kanat vermiş uçamıyorsun
Bu nefsin elinden kaçamıyorsun
Ruhsati dünyadan geçemiyorsun
Topraklar başına vay deli gönül

Yukarıda Aşık Ruhsatiye ait olan türküde nefsin dünya olan meylini kırmak için dünyanın yaratılışından şimdiye kadar neler olduğunun düşünülmesi isteniyor. Dünya da baki kalınamayacağı ve esas yurdun ahiret olduğunu doğumla mezar arasındaki zamanda dünya için çok çabalamanın gereksiz olduğunu vurguluyor. Zaman gelir insan kendisine yetemeyecek kadar aciz kalabilir, bütün bildikleri boşa gidebilir, insan her ne kadar bilirse de bilge kişilere danışmanın faydalı olacağı vurgulanmıştır. Ömrün çok uzun olmadığı ve insanın bunun üzerine düşünmesi tavsiye ediliyor. Yaratanın insan için her türlü imkânı verdiğini fakat insanların bu imkânları değerlendirmeyip kendi nefislerine göre davrandıkları anlatılıyor.

Gel gönül gidelim aşk ellerine

Gel gönül gidelim aşk ellerine
Muradın yar ise bir tane yeter
Fikreyle kıldığım amellerine
Havayı cehline efsane yeter

Havayı cehline efsane yeter
Efendim gül yüzlüm tabibim

Meyli dünya kılıp olma bednam
Kim aldı felekten muradına ekam
Ölüm var mı yok mu anırı encam
Vakit geçirmeye virane yeter

Vakit geçirmeye virane yeter
Efendim gül yüzlüm tabibim

Turabi özünü payımal eyle
Erenler yolunda kesbi hal eyle
Şu fani dünyayı bir hayal eyle
Gelip konan göçtü nişane yeter

Gelip konan göçtü nişane yeter
Efendim gül yüzlüm tabibim

Aşık Turabi'nin yukarıdaki türküsünde Allah aşkının gönüle yerleşmesini ve insanın yaptığı amelleri gözden geçirmesini vurgulamıştır. Dünyaya kapılıp kötü insanlardan olmamayı ve ölümü hatırlatıp dünya hayatının basitçe yaşanabileceğini belirterek, iyi insan olmak için gayret etmenin yerinde olacağını belirtmiştir.

Engin ol gönül

Gel ha gönül havalanma
Engin ol gönül engin ol
Dünya malına güvenme
Engin ol gönül engin ol

Bu dünyanın halı böyle
Yalan yahşi geçer şöyle
Söyledikçe engin söyle
Engin ol gönül engin ol

Teslim abdal sözüm hakır
Sözümde yalanım yoktur
Engin olmak büyüklüktür
Engin ol gönül engin ol

Teslim Abdal'ın bu türküsünde kibirlenmemeyi ve dünya malına güvenmeyerek mütevazı ve alçak gönüllü olmanın erdemini vurgulayarak sözlerde, yaşayışta ve davranışta engin olmanın büyüklüğünü anlatmıştır.

Gafil gezme şaşkın

Gafil gezme şaşkın bir gün ölürsün
Dünya kadar malın olsa ne fayda
Söyleyen dillerin söylemez olur
Bülbül gibi dilin olsa ne fayda

Sen söylersin söz içinde sözün var
Çalarsın çırparsın oğlun kızın var
Bu dünyada üç beş arşın bezin var
Tüm bedesten senin olsa ne fayda

Söylersin de sen sözünden şaşmazsın
Haramını helalini seçmezsin
Tükenir kepeğin su da içmezsin
Akan çaylar senin olsa ne fayda

Kul Himmet Üstadım gelse otursa
Hakk'ın kelamını dile getirse
Dünya benim deyi zapta geçirse
Karun kadar malın olsa ne fayda

Kul Himmet Üstadın türküsünde ölümü düşünmeden yaşayanların gafilliği, haram, helale dikkat etmeden kazanılan malların değersizliği ve dünyalık hiçbir şeyin ölümden sonraki hayatta işe yaramayacağı vurgulanmıştır.

Hararet nardadır

Hararet nardadır, sacda değildir,
Keramet hırkada, tacda değildir.
Her ne arar isen kendinde ara,
Kudüs'de, Mekke'de, Hac'da değildir.”

“Sakin ol, kimsenin gönlünü yıkma
Gerçek erenlerin izinden çıkma
Eğer insan isen ölmezsin korkma
Aşığı kurt yemez Uçta değildir.”

Gönül kabesine girmesin hülya
Nefsine hakim ol düşme bed huya
Kirleri arıtan baksana suya
Hep yüzü yerlerde burcda değildir

Hacı Bektaş Velinin bu türküsünde insanın bahaneler üretmeden kendisinde olan güzel değerlerin ortaya çıkartılması, gönül kırılmaması, bilge kişilerin yolundan gidip insan olanın ebedi hayata ulaşacağı, insanın hayallerle yaşamaması, kötü huylara düşmemesi ve daima tevazu içerisinde olması öğütlenmiştir.

İkrar verdim

İkrar verdim bu ikrarı güderim
İkrarımdan dönmem yolun ucundan
Eksikliğim bilip yoldan kalmadım
Tarikim ararım dinin ucundan

Gelin seyredelim bad-ı sabaha
Yerle gök bend olmuş şemsinen maha
Üç bölük turnam çıkmış seyrangaha
Ayrılmam katardan telin ucundan

Üstümüzde bir nur doğdu dolunmaz
Her kula bir sevda vermiş bilinmez
Ya Ali bu dünya sensiz olunmaz
Çok emek sarfettim la'lin ucundan

Yaz gününün suyu bulanık akar
Kişi sevdiğine böyle mi bakar
Yaz bahar eyyamı bülbül yas çeker
Harına dağlattım gülün ucundan

Pir Sultan Abdal'ım Muhammet Ali
Yardımcımız olsun ol Hızır Nebi
Görmeyeli seni del'oldum deli
Halini sormazam ilin ucundan

Pir Sultan Abdalın yukarıdaki türküsünde tarikata girip intisap ettikten sonra dönülmeyeceği, cemaatten ayrılmamak gerektiğini, insanın sevdikleriyle beraber olması, insanların birbirilerine muhabbetle bakması gönülden bağlı olan dostların hasretlerinin zor olduğu vurgulanmıştır.

Candan talep kıl yârini

Candan talep kıl yârini ver canı bul dildârını
Yok eyle kendi varını kim var ola canan sana

Çürüklerin hep sağ olur zehrün kamu bal yağ olur
Dağlar yemişli bağ olur cümle cihan bostan sana

Güçtür katı Hakkın yolu dergahı hem gayet ulu
Sıdkla olmazsan kulu itmez yolu âsân sana

Kulluğa bel bağlar isen şam u seher ağlar isen
Sular gibi çağlar isen tiz bulunur umman sana

Bülbül oluban öte gör gül gibi açıl kokagör
Aşk odına cân ata gör gülzar olur nîrân sana

Yüzün Niyâzi eyle hak derd ile kıl bağrını çak

Kalbin sarayın eyle pak şayet gele Sultan sana (Kavruk, 2011:5-6)

Niyazi Mısrînin bu türküsünde Canana ulaşmak için önce onu gerçekten isteyip kendi varlığını(nefsindeki kötülükleri) yok etmek gerektiğini, böyle yapılırsa çürük işlerin düzeleceği, zehrin bala dönüşeceği, bütün dünyanın bağ olup cennete dönüşeceği anlatılmıştır. Hakkın yolunda yürümenin güçlüğü, doğrulukla kulluğun gereklerini yerine getirmezsen

Allaha giden yolun kolay olmayacağı, kulluğun gerekleri yapıp, ibadetlerin düzenli olarak yapıldığı takdirde yolların kolaylaşacağı, Allaha layıkıyla bağlandıktan sonra ateşe atılsan bile Hazreti İbrahim Peygamberde olduğu gibi ateşin gül bahçesine dönüşeceği, eğer Allahın aşkını istiyorsak yüzümüzü ona dönüp dertlere çilelere göğüs gerip kalbimizi daima kötülüklerden uzak tutup temiz kalmasını sağlamamız gerektiği vurgulanmıştır.

5. Sonuç

Türkülerin çoğunda tasavvufi temalar işlendiği için bu çalışmamızda birkaç örnekle yetindik. Örnekler de görüldüğü üzere türkülerimizde olgun insan olmak için ölüm, aşk, vuslat, birlik, bilgelik, terbiye, çile temaları işlenmiştir. Alevi Bektaşî geleneğinde dini bir gelenek olarak yapılan cem törenlerinde icra edilen semahlar ve deyişlerin hepsi de tasavvufi motifler içermektedir. Bunların ayrı bir çalışmayla ortaya konulması gerekmektedir. Ayrıca bütün bölgelerimizdeki türküler taranıp bölge bölge tasnif edilerek çalışılmalı. Türkülerimiz her şeyde olduğu gibi tasavvufu da sade, yalın ve en kısa şekilde insanlarımıza doğrudan anlatmaktadır

Kaynakça

1. Cebecioğlu, E. (1996), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber yay. Ankara.
2. Demirsipahi, C. ,(1975) *Türk Halk Oyunları* Türkiye İs Bankası Kültür Yay. Ankara,
3. Erol, M.S. (2004) *Hayat Dengemiz*, Semerkant Yayın Evi, İstanbul.
4. Hamdi Tanses, *Halk Türküleri*, Say Yayınları, İstanbul, 1995
5. İz, M. *Tasavvuf*, (Tarihsiz) Kitapevi Yay. İstanbul.
6. Kavruk, H. (2011) *Malatyalı Niyazi Mısri Hayatı Sanatı Eserleri ve Divan-ı İlâhiyât*, Malatya Belediyesi Kültür Yayınları, Malatya
7. Khan, S. (1994) *Müzik*, Arıtan Yayınevi, İstanbul .
8. Mehmet Özbek, *Folklör ve Türkülerimiz*, Ötüken Yayın Evi, İstanbul
9. Mevlana, Mesnevi,cilt IV,beyit 740
10. Örter, H.C. (2005) *Müzik ile terapi*, Mephist Yay. İstanbul
11. Yavuz, K. (Tarihsiz) *Dini Terimler Sözlüğü*, Türkiye Gazetesi Yay. İstanbul